

บทคัดย่อ

การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม

การสร้างสรรคสถาปัตยกรรมในบริบทปัจจุบันของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพหุลักษณะ ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบโมเดิร์นหรือโพสต์โมเดิร์นที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมตะวันตก และโลกาภิวัตน์ ปราศจากการแสดงเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์เฉพาะของชาติหรือท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้ ยังขาดความเหมาะสมหรือความสอดคล้องกับบริบทในสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมทางกายภาพของประเทศไทย ส่งผลให้ลักษณะไทยหรือเอกลักษณ์ไทยที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องจากภูมิปัญญาในอดีตได้เริ่มสูญสลายไปในสังคมปัจจุบัน ถึงแม้ว่ามีความตระหนักถึงลักษณะไทยหรือเอกลักษณ์ไทยมากขึ้นในหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่โครงการออกแบบของรัฐหลายโครงการซึ่งมีการแสดงออกลักษณะไทยในฐานะตัวแทนของชาติ ล้วนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคม เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีซึ่งมีฐานานุลักษณะเฉพาะมาใช้กับอาคารสมัยใหม่ซึ่งเป็นอาคารสาธารณะ เช่น อาคารรัฐสภาไทยแห่งใหม่ เป็นต้น

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม รวมถึงมิติการสืบสานรูปแบบเดิม การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ โดยประกอบด้วยแนวคิดหลัก 4 เรื่อง ได้แก่ 1) การจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอย 2) การจัดองค์ประกอบ: รูปทรงและสัดส่วน คุณลักษณะ 3) การจัดองค์ประกอบเพื่อการสื่อความหมายของสังคมไทยแบบพหุ-ลักษณะ: แบบไทยผสมผสาน และ 4) การจัดองค์ประกอบเพื่อการเชื่อมต่อที่ว่าง

ระเบียบวิธีวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนวิจัยดังนี้ 1) การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ จากการศึกษาทฤษฎี หลักการจากเอกสารวิชาการ พร้อมศึกษากรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้อง 2) การออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ 3) การศึกษาแนวคิดของสถาปนิก/นักวิชาการ ทั้งจากการสัมภาษณ์โดยตรงและการสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง 4) การศึกษาระดับความคิดเห็นและการยอมรับรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่จากกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไปโดยใช้แบบสอบถามเฉพาะกลุ่มในประเด็นที่เกี่ยวข้อง 5) การวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบรูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม การวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) และการวิเคราะห์เชิงบูรณาการและการอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิดและรูปแบบ รวมทั้งการวิเคราะห์ในมิติการสืบสาน การ

ปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ 6) การสรุปและการเสนอแนะที่ชี้ไปถึงแนวทางการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามสาระของกรอบแนวคิดวิจัย รวมถึงการจัดทำข้อเสนอแนะต่อการใช้ประโยชน์และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลที่ได้จากงานวิจัยตามกรอบแนวคิดหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่ข้อสรุปแนวคิดและรูปแบบ การสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ ดังนี้

1. **การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ มีการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่ในระดับมากน้อยแตกต่างกัน** โดยขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมร่วมสมัยเป็นหลัก โดยมีการปรับเปลี่ยนมากกว่าการสืบสานและการคิดใหม่-ทำใหม่

2. **การจัดองค์ประกอบเพื่อการใช้สอย** มีการนำรูปแบบและแนวคิดในการจัดองค์ประกอบและการจัดผังของเรือนไทยในอดีตมาใช้กับอาคารสมัยใหม่ เช่น การแยกมวลาอาคารออกเป็นส่วยย่อย ๆ ล้อมรอบพื้นที่ส่วนกลาง การมีพื้นที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ การจัดผังเพื่อรองรับการขยายตัว และการจัดผังเพื่อการเชื่อมต่อพื้นที่เข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงบริบทของสังคมปัจจุบัน

3. **การจัดองค์ประกอบ: รูปทรงและสัดส่วน คุณลักษณะ** เป็นการนำรูปทรงและสัดส่วนของสถาปัตยกรรมไทยในอดีต หรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมาใช้ในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างลักษณะไทย เช่น การใช้หลังคาทรงจั่วที่มีความลาดชันสูง การซ้อนชั้นหรือลดมุขของหลังคา การใช้เส้นสายโค้งขององค์ประกอบหลังคา (บันลม) ลักษณะไตรภาคของเรือนไทย (หลังคา : ตัวเรือน : ใต้ถุน) ลักษณะยกลอย ลักษณะโอบล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับธรรมชาติของที่ตั้ง (อาคารกับน้ำและต้นไม้) โดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมปัจจุบัน

4. **การจัดองค์ประกอบเพื่อการสื่อความหมายของสังคมไทยแบบพหุลักษณะ: แบบไทยผสมผสาน** ประกอบด้วย 1) การสื่อความหมายเชิงรูปธรรมที่นำองค์ประกอบจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สิ่งของหรืองานหัตถกรรมพื้นถิ่น สัญลักษณ์ขององค์กรต่าง ๆ มาใช้ และการอ้างอิงถึงสถาปัตยกรรมไทยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง 2) การสื่อความหมายเชิงนามธรรมจากเรือนไทยในอดีต เช่น การสร้างความโปร่งโล่ง ความเบา-ลอย ความสงบ/ความสงัด และความร่มรื่น ซึ่งเป็นแนวคิดหลัก ๆ ที่กลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไปมีความคิดเห็นด้วยสูงสุด

5. **การจัดองค์ประกอบเพื่อการเชื่อมต่อที่ว่าง** เป็นการแสดงออกถึงจิตวิญญาณแบบตะวันออกที่อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ แนวทางหนึ่งได้แก่ การวางผังเชื่อมต่อที่ว่างจากภายในสู่ภายนอกอาคารที่สัมพันธ์

กับสุนทรียภาพของแสงสว่าง ซึ่งเป็นแนวทางที่สืบสานมาจากการจัดผังเชื่อมต่อที่ว่างของเรือนไทย คือจากพื้นที่ค่อนข้างมืด (ตัวเรือน) สู່พื้นที่แสงสลัว (ระเบียง) และพื้นที่ส่วนสว่างภายนอก (ชาน/ลาน/สวน) ตามลำดับ และมีการนำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดผังของอาคารสมัยใหม่

งานวิจัยเรื่อง “การจัดองค์ประกอบ รูปทรง และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม” นี้ เป็นการนำเสนอคำตอบส่วนหนึ่งต่อแนวคิดเอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรม และนำไปสู่การสร้างสรรครูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ให้มีเอกลักษณ์ไทยที่นำไปสู่การส่งเสริมและการกระตุ้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการตอบรับกับโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภูมิลักษณ์ที่มีสถานะเป็นพลวัต นอกจากนี้ งานวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาทางสถาปัตยกรรมและการพัฒนาวิชาชีพทางสถาปัตยกรรมในประเทศไทย และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการสร้างสรรค์อาคารเชิงสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญระดับชาติ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย

คำสำคัญ:

- การจัดองค์ประกอบ
- รูปทรง
- สัดส่วน
- การสื่อความหมาย

ABSTRACT

Architectural Composition, Form and Scale/ Proportion

Influenced by western society and globalization, the creation of architecture in the present context of Thai Pluralistic society mostly falls in either Modern or Postmodern styles, lacking a specific national identity or locality. Moreover, both styles are unsuited to both Thailand's tropical climate and its physical environment. Developed continuously from old wisdom, Thainess or Thai identity, therefore, has begun to diminish in contemporary society. Although, in past decades, there has been an increasing awareness of such an identity issue, several significant civic projects which tried to express the national character, received negative responses from the public due to the inappropriate use of traditional architecture in modern civic buildings, such as the New National Assembly, etc.

This research attempts to investigate modern Thai architectural identity with a focus on architectural composition, form and scale/proportion, including aspects of inheritance, transformation and reinvention. The research framework consists of four key concepts as follows: 1) Architectural composition for utilities; 2) Architectural composition: form and proportion; 3) Architectural composition for signification in Thai pluralistic society: Integrated Thai style; and 4) Architectural composition for spatial connection.

The research objectives comprise of: 1) Reviewing concepts, theories from academic works and architectural case studies in accordance with the key concepts and relevant issues; 2) Making architectural surveys in various regions of Thailand; 3) Investigating the concepts of buildings via both direct and electronic interviews of architects and academics; 4) Examining perception and significant perceptual dimensions through factor analysis, of professional architects and people in general in accordance with the research conceptual framework; 5) Analysing the research findings through integrated analysis and discussion leading to the conclusion of concepts and styles as well as analysis regarding the aspects of inheritance, transformation and reinvention; 6) Conclusions and

recommendations on the application of modern Thai identity in accordance with the research framework, including suggestions for future uses and research.

In conjunction with the aspects of inheritance, transformation and reinvention, the results of this research, which leads to conclusion on concepts and identities, consist of the following:

1. According to architectural composition, form and scale/proportion in modern Thai architecture, there are different degrees of inheritance, transformation and reinvention mainly due to social, cultural, economic and environmental contexts of the contemporary era. This research reveals that more design solutions are transformed from the past; and that fewer are inherited and reinvented.

2. Architectural composition for utilities: architectural composition and planning of traditional Thai houses have been conceptually applied to modern Thai buildings with a concern for present contexts, such as the dissemination of a building's mass into smaller components grouped around a central space, the arrangement of central spaces for multiple purposes, planning for future extensions, and planning for spatial connection.

3. Architectural composition regarding form and proportion: there have been uses of form and proportion in modern Thai buildings that express a distinct identity, drawn either from Thai architecture of the past or vernacular buildings, which are well adapted to the present contexts. These features of Thainess include the steep gable roof, the multi-tiered roof, curved roof elements (bargeboard – panlom), the triadic proportions of a Thai house (roof : cabin : space under the cabin), raised floors on posts, a sense of enclosure/cluster, the relationship between buildings and the nature of its site (building with water and trees).

4. Architectural composition for signification in Thai pluralistic society: Integrated Thai style consists of: 1) the signification of concrete/non-abstract characteristics by reference to elements of vernacular architecture, local objects or crafts, and corporate symbols, as well as historical buildings located nearby, 2) the signification of abstract characteristics of the traditional Thai house, such as a sense of open space, transparency, buoyancy, serenity/silence and shadiness. Both groups of professional architects and people in general regard such abstract characteristics as the most important feature of Thainess in modern Thai architecture.

5. Architectural composition for spatial connection: this manifests aesthetically the eastern spirit- i.e. living in harmony with nature. One of the design approaches is, for example, the planning of modern Thai buildings that connect inside to outside areas in relation to the aesthetic quality of light found in the sequential flow of similar spaces in a Thai house – from rather dark areas (room/cabin) to shaded areas (verandah) to bright areas (terrace/courtyard/ garden).

This research proposes some answers to the challenge of representing Thainess in architecture, finally leading to the creation of a new modern Thai architecture to promote the creative economy, and also respond to the dynamism of globalization and localization. Furthermore, it will be usefull for the development of architectural education and the architectural profession in Thailand. The solutions presented by this research could be employed as design strategies in order to create iconic buildings with national significance with which to promote cultural tourism as well as national economic development.

Keywords:

Composition

Form

Proportion

Signification